УДК 330.341.1:001.89:316.4:1
DOI https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2026.3.20

Чабан Неля Анатоліївна
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0009-0002-6821-6863

ГЛОБАЛЬНА ІНСТИТУЦІЙНА АРХІТЕКТУРА БІОТЕХНОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР

***Актуальність проблеми**. У сучасних умовах біотехнологічне підприємництво виходить за межі традиційного розуміння інноваційної економічної діяльності та постає як складний соціокультурний феномен, у якому взаємодіють наукові знання, технологічні інновації, підприємницькі практики, державна політика та суспільні цінності. Його розвиток визначається не лише технологічним потенціалом, а й функціонуванням багаторівневої інституційної архітектури. Особливої актуальності ця проблематика набуває в контексті становлення біоекономіки, глобальних технологічних трансформацій та необхідності формування моделей розвитку, орієнтованих на поєднання економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної стійкості.*

***Мета дослідження** полягає у соціально-філософському осмисленні ролі глобальних регуляторів у формуванні інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва як соціокультурного феномену, що визначає сучасні механізми взаємодії науки, держави, бізнесу й суспільства в умовах розвитку біоекономіки та глобальних трансформацій.*

***Методи дослідження**. У роботі використано міждисциплінарну методологію, що поєднує соціально-філософський, інституційний та системний підходи. Застосовано методи аналізу, синтезу, узагальнення та концептуалізації для розкриття сутності біотехнологічного підприємництва як соціокультурного феномену. Метод контент-аналізу використано для дослідження стратегічних документів, аналітичних матеріалів та офіційних ресурсів міжнародних організацій, які визначають глобальні напрями розвитку біоекономіки.*

***Результати дослідження**. У статті обґрунтовано, що сучасне біотехнологічне підприємництво формується як складний соціокультурний феномен, у якому поєднуються наукові знання, технологічні інновації, підприємницька діяльність, державне регулювання та суспільні цінності. Показано, що глобальна інституційна архітектура біотехнологічного підприємництва являє собою багаторівневу систему взаємодії міжнародних регуляторів. Визначено ключову роль Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) та Світової організації торгівлі (WTO) у формуванні нормативних, інноваційних та комунікаційних засад розвитку біотехнологічного сектору. Доведено, що сучасні інституції виконують не лише регулятивну, а й культуротворчу функцію, забезпечуючи легітимацію біотехнологічних інновацій, розвиток довіри між учасниками інноваційного процесу та інтеграцію наукових знань у суспільно значущі практики. Визначено, що інтелектуальна власність, інноваційні мережі, механізми трансферу технологій і міжнародні регуляторні системи виступають не лише інструментами економічного управління, а й соціальними інститутами, що забезпечують легітимацію та інтеграцію біотехнологічних інновацій у суспільний розвиток. Обґрунтовано трансформацію традиційної моделі економічної раціональності від логіки Homo economicus до концепції Homo creative, у межах якої підприємництво розглядається як діяльність зі створення не лише економічної, а й соціальної, екологічної та культурної цінності.*

***Ключові слова:** біотехнологічне підприємництво, біоекономіка, соціокультурний феномен, наука, соціальні інститути, інтелектуальна власність, інновації, сталий розвиток, Homo creative, Homo economicus, культура, цінності, бізнес.*

© Чабан Н. А., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Вступ. У традиційному розумінні біотехнологічне підприємництво визначають як вид інноваційної підприємницької діяльності, що охоплює створення, розвиток і комерціалізацію біотехнологічних продуктів, процесів і послуг на основі досягнень сучасних біологічних наук. Водночас таке економіко-управлінське трактування не розкриває повною мірою соціально-філософської природи цього явища. У сучасному світі біотехнологічне підприємництво виходить за межі суто господарської діяльності й постає як соціокультурний феномен, у якому економічна активність органічно поєднується зі створенням нових знань, технологій, інновацій і суспільних цінностей [4]. Воно трансформує традиційне уявлення про роль людини в економіці, актуалізуючи її творчий потенціал, етичну відповідальність і здатність формувати моделі розвитку, орієнтовані на довгострокове суспільне благо. Для України ця проблематика набуває особливої актуальності в контексті європейської інтеграції, становлення біоекономіки та повоєнної модернізації країни, де біотехнологічне підприємництво дедалі більше виступає не лише чинником інноваційного економічного розвитку, а й механізмом формування нових соціальних інститутів, моделей взаємодії та ціннісних орієнтирів, що забезпечують збалансоване поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості й екологічної відповідальності.

Соціокультурна природа біотехнологічного підприємництва виявляється, насамперед, через його інституційну архітектуру, яка формується внаслідок взаємодії глобальних, регіональних і національних інститутів та визначає сучасну модель розвитку біоекономіки як простору інтеграції науки, ринку, державної політики й цінностей сталого розвитку. Біотехнологічне підприємництво функціонує в межах багаторівневої системи міжнародних організацій, державних інституцій, професійних мереж, фінансових механізмів, нормативно-правових регуляторів та експертних спільнот, які забезпечують не лише фінансування й комерціалізацію біотехнологічних розробок, а й їх наукову, правову та етичну легітимацію, регуляторний супровід і суспільне впровадження. У соціально-філософському вимірі така архітектура є не просто сукупністю організацій, а інституціоналізованим простором соціальної взаємодії, у межах якого формуються норми, цінності, смисли та механізми координації колективної діяльності. Саме тут виникає суспільна довіра до наукового знання, забезпечується легітимність біотехнологічних інновацій і досягається баланс інтересів держави, науки, бізнесу та громадянського суспільства. У цьому контексті інституції виконують не лише регулятивну, а й культуротворчу функцію, визначаючи соціально прийнятні межі технологічного розвитку, інноваційної діяльності та відповідального використання біотехнологій.

Мета та завдання. Метою статті є соціально-філософське осмислення ролі глобальних регуляторів у формуванні інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва як соціокультурного феномену, що визначає сучасні механізми взаємодії науки, держави, бізнесу й суспільства в умовах розвитку біоекономіки та глобальних трансформацій.

Завдання дослідження:

– проаналізувати теоретичні підходи до розуміння біотехнологічного підприємництва як соціокультурного феномену та розкрити його роль у становленні сучасної біоекономіки;

– охарактеризувати структуру глобальної інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва та визначити функції міжнародних регуляторів у формуванні нормативного й інноваційного середовища;

– обґрунтувати соціально-філософське значення глобальної інституційної архітектури як механізму взаємодії науки, держави, бізнесу та суспільства в умовах розвитку біоекономіки.

Методи дослідження. У дослідженні використано міждисциплінарну методологію. Соціально-філософський аналіз дав змогу розкрити біотехнологічне підприємництво як соціокультурний феномен сучасного суспільства. Інституційний підхід застосовано для дослідження багаторівневої системи архітектури біотехнологічного підприємництва. Системний метод використано для аналізу взаємозв'язків між науковими, економічними, політичними та соціокультурними складовими біоекономіки. Методи аналізу, синтезу, узагальнення та концептуалізації використано для формування авторського бачення інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва. Метод контент-аналізу застосовано для дослідження офіційних сайтів організацій,

стратегічних документів міжнародних організацій, аналітичних звітів, що визначають сучасні тенденції розвитку біотехнологічного підприємництва та біоекономіки.

Результати дослідження. Аналіз сучасних наукових джерел свідчить, що дослідження біотехнологічного підприємництва зосереджені переважно на вивченні окремих складових його інституційного середовища, зокрема інноваційних екосистем, підприємницьких мереж, систем управління, механізмів трансферу технологій, інтелектуальної власності та державного регулювання. У працях С. Каспера та Г. Кеттлер інституційні чинники розглядаються як основа формування підприємницьких стратегій і розвитку біотехнологічних секторів у межах національних економік [6]. Дж. Ніозі акцентує увагу на складній структурі біотехнологічних інноваційних систем, до складу яких входять університети, дослідницькі центри, державна політика, венчурний капітал та механізми комерціалізації знань [12]. Г. Патцельт, Л. Швайцер і Дж. Беренс узагальнюють економічні, організаційні та управлінські аспекти біотехнологічного підприємництва, наголошуючи на значенні інноваційного середовища та міжорганізаційної взаємодії [14]. Водночас Я.-Ф. Чжан і Т. Сан підкреслюють роль інституційного управління та координації інтересів ключових стейкхолдерів у забезпеченні сталого розвитку біотехнологічної сфери [22].

В українській науковій літературі проблематика біоекономіки та біотехнологічного підприємництва розглядається переважно крізь призму державної політики, інноваційного розвитку, інституційного забезпечення та сталого використання біологічних ресурсів. Дослідження В. Байдали, О. Лимар, М. Талавирі, С. Федини, О. Ніфатової, С. Петричук та інших авторів присвячені аналізу стратегічних засад розвитку біоекономіки, механізмів взаємодії науки, бізнесу й держави, а також формуванню інноваційної інфраструктури [1; 2; 3]. Водночас соціально-філософський вимір глобальної інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва та роль міжнародних регуляторів у формуванні сучасної біоекономіки залишаються недостатньо дослідженими. Незважаючи на різноманітність наукових підходів, більшість досліджень розглядає інституції переважно як економічні, управлінські або політичні механізми функціонування біотехнологічного сектору. Натомість поза межами комплексного аналізу залишаються соціокультурна природа біотехнологічного підприємництва, значення глобальних регуляторів у формуванні міжнародного інституційного середовища, а також механізми взаємодії науки, держави, бізнесу й суспільства в умовах становлення біоекономіки. У зв'язку з цим актуальним завданням є соціально-філософське осмислення глобальної інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва як соціокультурного феномену.

На відміну від традиційного розуміння інституцій як зовнішнього середовища економічної діяльності, у сфері біотехнологій вони виступають її конституційною основою. Через систему норм, правил, цінностей і процедур формується не лише інноваційна екосистема, а й особливий тип соціальної раціональності, у межах якої економічна ефективність поєднується з етичними імперативами, вимогами біобезпеки, принципами відкритої науки та суспільною відповідальністю. У цьому контексті підприємництво постає не лише як механізм отримання прибутку, а як форма створення суспільно значущих знань, технологій і нових моделей соціального розвитку. Такий підхід засвідчує трансформацію самої природи підприємництва: сучасний підприємець уже не є виключно суб'єктом максимізації прибутку. Він стає учасником глобальної мережі виробництва знань, інновацій і суспільних цінностей, де економічні стимули поєднуються з науковою кооперацією, етичною відповідальністю та орієнтацією на суспільне благо. Саме в цьому виявляється перехід від логіки Homo economicus до логіки Homo creative, у межах якої творчість, міждисциплінарна взаємодія, інноваційність і відповідальність стають визначальними характеристиками біотехнологічного підприємництва. Сучасні дослідники розглядають біоекономіку як інституційно організований простір, функціонування якого визначається не лише технологічними інноваціями, а й політичними наративами, механізмами управління та системами суспільних цінностей. У цьому контексті розвиток біотехнологічного підприємництва відбувається внаслідок взаємодії науки, державної політики, економічних інтересів і суспільних очікувань. Саме інституційне середовище визначає, які технологічні напрями отримують політичну підтримку, інвестиції та нормативне закріплення. Отже, ефективність

біотехнологічного підприємництва залежить не лише від наукового потенціалу, а й від якості інституцій, що забезпечують координацію між наукою, бізнесом і державою.

Сучасна біоекономіка потребує інституцій, здатних інтегрувати міждисциплінарні знання в процеси прийняття стратегічних рішень, забезпечуючи адаптивність системи до екологічних, технологічних і соціальних викликів [9]. Науковці обґрунтовують необхідність переходу від жорстких технократичних моделей управління до адаптивних механізмів, заснованих на безперервному суспільному діалозі, міждисциплінарній експертизі та здатності соціально-екологічних систем до самоорганізації. Такий підхід є особливо актуальним для біотехнологічного підприємництва, розвиток якого відбувається в умовах високої невизначеності та стрімких технологічних змін. Біоекономіка постає не лише технологічним чи виробничим феноменом, а комплексною інституційною системою, у межах якої наукові знання, механізми державного регулювання, напрями інноваційного розвитку та суспільні цінності взаємодіють, формуючи нову модель біотехнологічного підприємництва.

Сучасне біотехнологічне підприємництво формується не однією інституцією, а багаторівневою глобальною екосистемою, яка включає: глобальні регулятори (FAO, WTO, WIPO), аналітичні центри (OECD, WEF), регіональні політики (ЄС), галузеві мережі (BIO, EuropaBio), фінансові інституції (EIB, фонди). В межах цієї статті ми приділимо увагу опису та аналізу саме глобальних регуляторів.

На глобальному рівні ключову роль відіграють міжнародні політико-економічні організації, які визначають загальні правила функціонування біоекономіки. Зокрема, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) формує концептуальні засади сталої біоекономіки, координує міжнародні ініціативи та сприяє розвитку агробіотехнологій і раціонального використання біологічних ресурсів [7]. Ця інституція є спеціалізованою установою, заснованою 16 жовтня 1945 р. з метою координації міжнародних зусиль у сфері подолання голоду, забезпечення продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства, рибальства, лісового господарства та сталого використання природних ресурсів. Штаб-квартира організації з 1951 р. розташована в Римі (Італія). Нині до складу FAO входять 193 держави-члени, Європейський Союз як організація-член, що робить її однією з найавторитетніших міжнародних міжурядових інституцій у сфері агропродовольчих систем, сталого розвитку та біоекономіки. Організація розробляє глобальні аналітичні матеріали, статистичні бази даних, міжнародні стандарти, рекомендації та стратегічні документи, які широко використовуються урядами держав, міжнародними організаціями та науковою спільнотою при формуванні політики у сфері продовольчої безпеки, біоекономіки та сталого розвитку [7]. Україна є повноправним членом FAO з 29 листопада 2003 р. та бере активну участь у реалізації її програм та ініціатив. Співпраця України з FAO охоплює питання забезпечення продовольчої безпеки, розвитку сільського господарства, управління природними ресурсами, адаптації аграрного сектору до кліматичних змін, а також впровадження принципів сталої та циркулярної біоекономіки. У зв'язку з цим аналітичні матеріали та стратегічні розробки FAO становлять важливу методологічну й інформаційну основу для дослідження сучасних тенденцій розвитку біоекономіки та біотехнологічного підприємництва [11].

Результати, наведені FAO, свідчать, що сучасні національні та регіональні стратегії розвитку біоекономіки концентруються, насамперед, на високотехнологічних секторах із найбільшою доданою вартістю, передусім у сфері охорони здоров'я, фармацевтики, біохімічної промисловості та виробництва біоматеріалів. Водночас, вагоме місце займають традиційні складові біоекономіки – харчова промисловість, біоенергетика та лісове господарство, що забезпечують продовольчу, енергетичну й ресурсну безпеку. Менша увага приділяється розвитку біотекстильної та будівельної галузей, які наразі перебувають на етапі активного становлення. Загалом структура стратегічних пріоритетів свідчить про поступовий перехід біоекономіки від ресурсно-сировинної моделі до інноваційно орієнтованої, заснованої на розвитку біотехнологій, високотехнологічного виробництва та біопідприємництва. Таким чином, ми бачимо, що найбільший стратегічний інтерес держав світу зосереджений саме на тих секторах, де біотехнологічне підприємництво є одним з основних інструментів інновацій. Розвиток біотехнологічного

підприємництва сьогодні розглядається як один із ключових механізмів формування сучасної біоекономіки.

Однією з характерних особливостей сучасних стратегій розвитку біоекономіки є впровадження комплексних систем моніторингу та оцінювання результативності їх реалізації. Аналіз стратегічних документів різних країн свідчить, що біоекономіка і пов'язане з нею біотехнологічне підприємництво дедалі частіше розглядаються як об'єкти стратегічного управління, ефективність яких визначається за допомогою системи кількісних та якісних індикаторів. У філософсько-економічному аспекті це засвідчує трансформацію традиційної моделі економічного розвитку, у межах якої критеріями ефективності стають не лише показники економічного зростання, а й інноваційний потенціал, екологічна збалансованість, соціальна відповідальність та довгострокова стійкість розвитку. Такий підхід забезпечує можливість не лише оцінювати досягнення стратегічних цілей, а й своєчасно адаптувати державну політику до сучасних економічних, технологічних, соціальних та екологічних викликів. Найбільш поширеними є економічні індикатори, що характеризують внесок біоекономіки у національний розвиток. Так, у Фінляндії моніторинг охоплює обсяги виробництва, додану вартість, інвестиції, зайнятість населення та експорт біобазованої продукції. Малайзія використовує інтегральний Malaysian Bioeconomy Contribution Index, який включає показники доданої вартості, експорту, інвестицій, зайнятості та продуктивності. У Сполучених Штатах Америки оцінювання економічного внеску біоекономіки здійснюється шляхом формування спеціального супутнього рахунку (satellite account), що дозволяє визначити її реальний вплив на економічне зростання та структурну трансформацію економіки. Однак поряд з економічними показниками дедалі більшого значення набувають екологічні та соціальні індикатори. Зокрема, Німеччина здійснює комплексний моніторинг за трьома групами показників: екологічними (потоки біомаси, використання природних ресурсів), економічними (додана вартість, інновації, бар'єри розвитку) та соціальними, які дають змогу оцінювати вплив біоекономіки на суспільство. В Італії система оцінювання охоплює питання продовольчої безпеки, сталого управління природними ресурсами, скорочення використання невідновлюваних ресурсів, пом'якшення наслідків зміни клімату та створення висококваліфікованих робочих місць.

У соціально-філософському аспекті така система оцінювання демонструє зміну аксіологічних засад суспільного розвитку: людина, якість життя, екологічна безпека, соціальна справедливість, міжпоколінна відповідальність і суспільне благо стають визначальними критеріями ефективності державної політики у сфері біоекономіки. Особливу увагу привертають індикатори інноваційної активності, які безпосередньо характеризують розвиток біотехнологічного підприємництва. Так, наприклад, у Південно-Африканській Республіці оцінюються обсяги державної підтримки біотехнологічних досліджень, кількість наукових публікацій, патентів, біотехнологічних стартапів, новостворених біоінноваційних підприємств, комерціалізованих продуктів і рівень високотехнологічного експорту. У Японії стратегічний моніторинг орієнтований на розвиток біовиробництва, біопластиків, застосування цифрових технологій у сільському господарстві, регенеративної медицини та сфери охорони здоров'я. У філософсько-економічному аспекті це свідчить про переосмислення природи підприємництва, яке дедалі більше набуває знаннєвого, інноваційного та біотехнологічного характеру, а його основною функцією стає не лише отримання прибутку, а й створення нової суспільної, технологічної та екологічної цінності. Важливою тенденцією останніх років є цифровізація управління біоекономікою. Зокрема, Бразилія формує Національну інформаційну систему знань про біоекономіку для збору, оброблення та накопичення даних щодо функціонування цього сектору. Коста-Рика створила Обсерваторію біоекономіки, а Таїланд здійснює моніторинг реалізації моделі біоциркулярної зеленої економіки (BCG) через національну електронну систему eMENSCR. Найбільш технологічний підхід демонструє Малайзія, де для автоматизованого моніторингу використовуються технології штучного інтелекту та блокчейну. У соціально-філософському вимірі це відображає становлення нової цифрової культури державного управління, заснованої на відкритості даних, прозорості прийняття рішень, підзвітності та широкому використанні цифрових технологій як інструменту забезпечення сталого розвитку [5, с. 37-38].

Наступною міжнародною інституцією, що забезпечує формування глобальної системи охорони інтелектуальної власності та стимулює розвиток інноваційної економіки, є Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO). Її було засновано у 1967 р. шляхом підписання Стокгольмської конвенції, а з 1974 р. вона набула статусу спеціалізованої установи системи ООН. Наразі WIPO об'єднує 194 держави-члени, координуючи міжнародне співробітництво у сфері охорони винаходів, торговельних марок, промислових зразків, авторського права та інших об'єктів інтелектуальної власності [19]. WIPO формує правові механізми охорони результатів інноваційної діяльності, створюючи умови для комерціалізації біотехнологічних розробок, захисту інтелектуального капіталу та підвищення інвестиційної привабливості біотехнологічного підприємництва. Ефективна система патентування є одним із ключових чинників економічної мотивації розвитку біоінновацій.

Для біоекономіки діяльність WIPO має стратегічне значення, оскільки саме інтелектуальна власність виступає одним із головних механізмів перетворення наукових результатів на економічний ресурс. Біотехнологічні розробки характеризуються високою наукоємністю, тривалим циклом досліджень та значними фінансовими ризиками, тому ефективна система патентного захисту створює економічні стимули для інвестування в інновації, забезпечує можливість комерціалізації результатів досліджень та сприяє трансферу технологій між університетами, науковими установами і бізнесом. Саме тому сучасне біотехнологічне підприємництво дедалі більше ґрунтується не лише на матеріальних ресурсах, а й на інтелектуальному капіталі, який стає одним із ключових активів біоекономіки [21].

Водночас значення інтелектуальної власності як ключового чинника розвитку біоекономіки дедалі активніше обґрунтовується у сучасній науковій літературі. Дослідники наголошують, що сучасна біоекономіка формується як економіка знань, у якій конкурентні переваги визначаються не стільки обсягом природних ресурсів, скільки здатністю генерувати, захищати та комерціалізувати наукові результати. Так, Й. Локко, М. Хейде, К. Шебеста та інші співавтори розглядають біотехнології як фундамент нової моделі сталого промислового розвитку [10], де інтелектуальна власність виступає необхідною передумовою масштабування інновацій. Подібної позиції дотримуються К. Патерманн і А. Агілар [13], які підкреслюють, що подальший розвиток світової біоекономіки безпосередньо залежить від ефективності механізмів передачі технологій, міжнародної кооперації та охорони результатів інтелектуальної діяльності. Аналіз сучасних наукових розвідок свідчить, що світової біоекономіки значною мірою пов'язаний із поглибленням міжнародної співпраці, посиленням взаємодії між наукою, промисловістю та фінансовим сектором, а також із прискоренням трансферу технологій і впровадженням інноваційних рішень. Хоча питання охорони результатів інтелектуальної діяльності безпосередньо не розглядається, комерціалізація біотехнологічних розробок об'єктивно потребує ефективних механізмів захисту інтелектуальної власності.

Особливу увагу WIPO приділяє розвитку інноваційної екосистеми у сфері наук про життя. Останніми роками організація підготувала низку спеціалізованих аналітичних видань, присвячених трансферу технологій у біотехнології, оцінці вартості об'єктів інтелектуальної власності у фармацевтичному та біотехнологічному секторах, а також питанням управління інтелектуальними активами стартапів. У цих документах наголошується, що патентний захист є не лише юридичним інструментом, а й економічним фактором, який визначає інвестиційну привабливість біотехнологічних компаній, можливість залучення венчурного капіталу та формування партнерств між університетами й промисловістю [20].

Зазначені положення узгоджуються із сучасними дослідженнями міжнародних експертів. Зокрема, наприклад, Н. Роберт та співавтори показують, що сучасна деревинна біоекономіка розвивається через розширення виробничих ланцюгів створення доданої вартості та зміщення зайнятості до секторів вторинної переробки й виробництва кінцевої продукції, що відображає зростання ролі інноваційних видів діяльності у біоекономіці [15]. Науковці, аналізуючи стратегії країн G20 та OECD, показують, що сучасна державна політика розвитку біоекономіки дедалі більше орієнтується на формування ефективних механізмів управління, моніторингу

та підтримки інновацій. Серед ключових індикаторів розвитку біоекономіки дослідники виокремлюють показники науково-дослідної діяльності, інтелектуальної власності (патенти, торговельні марки, промислові зразки), інвестицій у R&D та розвитку людського капіталу [8].

Україна є членом WIPO з 1970 р., а після здобуття незалежності підтвердила свою участь у діяльності організації та приєдналася до більшості міжнародних договорів, що адмініструються WIPO [24]. Нині Україна бере участь більш ніж у двадцяти договорах організації, а національним органом у сфері інтелектуальної власності виступає Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій [23]. Інтеграція до міжнародної системи охорони інтелектуальної власності має особливе значення для розвитку української біоекономіки, оскільки створює правові умови для міжнародного патентування біотехнологічних розробок, залучення іноземних інвестицій, участі у глобальних дослідницьких консорціумах та виходу інноваційної продукції на світові ринки. У цьому контексті діяльність WIPO виходить за межі традиційної правової охорони винаходів і перетворюється на важливий механізм розвитку глобальної інноваційної екосистеми, що забезпечує взаємодію науки, освіти, бізнесу та державної політики. Водночас у сучасному філософському дискурсі біоекономіки WIPO доцільно розглядати не лише як міжнародну організацію у сфері інтелектуальної власності, а як один із глобальних інститутів управління знаннями. Якщо у класичній індустріальній економіці ключовим джерелом вартості виступали природні ресурси, земля, праця та капітал, то в умовах біоекономіки відбувається принципова зміна самої природи економічної цінності. Біологічні ресурси набувають економічного значення лише тоді, коли вони стають об'єктом наукового пізнання, технологічного перетворення та інституціоналізованого використання. Саме знання про біологічні системи, можливості їх модифікації та практичного застосування формують нову основу створення доданої вартості.

У цьому контексті інтелектуальна власність перестає бути лише механізмом юридичного оформлення результатів творчої діяльності. Вона стає інституційною формою економічної капіталізації знань, забезпечуючи їх трансформацію із суспільного інтелектуального ресурсу у фактор економічного розвитку. Такий підхід узгоджується із сучасними концепціями біоекономіки, у яких знання, інновації та технологічні компетентності визначаються як головні рушії переходу до нової моделі економічного розвитку. Фактично WIPO виконує функцію глобального координатора інституційного середовища, у якому здійснюється перехід від фундаментального наукового знання до його економічної реалізації. Через міжнародні патентні механізми, стандарти охорони прав інтелектуальної власності та розвиток систем трансферу технологій організація забезпечує формування довіри між наукою, бізнесом і державою, що є необхідною передумовою функціонування сучасної біоекономіки. Саме тому інтелектуальна власність у біоекономіці виконує не лише правову чи економічну, а й соціально-інституційну функцію, створюючи механізми інтеграції наукових відкриттів у глобальні інноваційні мережі. З філософської точки зору це означає зміну самого розуміння економічного ресурсу. Якщо в індустріальному суспільстві головною умовою розвитку було володіння матеріальними активами, то біоекономіка дедалі більше ґрунтується на виробництві, циркуляції та капіталізації знань. У такій моделі інтелектуальна власність виступає не завершальним етапом інноваційного процесу, а його інтегральною складовою, що забезпечує безперервний цикл взаємодії науки, освіти, підприємництва та державної політики. Саме через це діяльність WIPO набуває значення одного з ключових інституційних механізмів формування глобальної архітектури біоекономіки. Інтелектуальна власність є не завершальним етапом інноваційного процесу, а його інтегральним елементом, який забезпечує економічну реалізацію біотехнологічних досліджень. У біоекономіці об'єктом економічної цінності стає не лише біологічний ресурс, а й знання про нього. Саме тому інститути інтелектуальної власності трансформуються з механізмів правового захисту результатів творчої діяльності у фундаментальні інститути функціонування біоекономіки. Вони забезпечують перехід від створення біологічних знань до їх економічної капіталізації, формуючи новий тип взаємодії науки, бізнесу та держави.

Важливе місце в регулюванні глобального біотехнологічного сектору посідає Світова організація торгівлі (WTO), яка визначає правила міжнародного обігу біотехнологічної продукції

та формує економічні засади функціонування світового ринку біофармацевтики, агробіотехнологій та інших галузей біоіндустрії [17]. Організація регулює міжнародні торговельні потоки, встановлює механізми доступу до ринків і сприяє розвитку конкурентного середовища у сфері біотехнологій. Ключовими міжнародно-правовими інструментами регулювання біотехнологічного підприємництва є Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів (SPS Agreement) та Угода про технічні бар'єри у торгівлі (TBT Agreement). Вони визначають міжнародні правила забезпечення безпечності харчових продуктів, здійснення ветеринарного та фітосанітарного контролю, а також встановлюють вимоги до технічних стандартів і процедур оцінювання відповідності продукції. Відповідно до принципів СОТ, будь-які обмеження міжнародної торгівлі біотехнологічною продукцією повинні ґрунтуватися на наукових доказах і не можуть використовуватися як приховані інструменти торговельного протекціонізму [16]. Одним із пріоритетних об'єктів міжнародного регулювання у біотехнологічній сфері є обіг генетично модифікованих організмів (ГМО), біотехнологічних харчових продуктів, насіннєвого матеріалу, ветеринарних препаратів і продукції аграрної біотехнології. У межах СОТ ці питання розглядаються комплексно через взаємодію норм SPS Agreement, TBT Agreement, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) та Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (GATT), що формує цілісну міжнародну систему регулювання інноваційної біотехнологічної продукції. Важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування цієї системи відіграє Комітет СОТ із санітарних та фітосанітарних заходів (SPS Committee), який є постійним міжнародним майданчиком для узгодження національних регуляторних вимог, розгляду торговельних спорів та координації співпраці між державами-членами. До його діяльності залучаються такі міжнародні організації, як Комісія Codex Alimentarius (FAO/WHO), Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (WOAH), Міжнародна конвенція із захисту рослин (IPPC), Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO) та Міжнародна організація зі стандартизації (ISO), що забезпечує інтеграцію міжнародних стандартів у сфері біотехнологій. Центральне місце в інституційній архітектурі глобального біотехнологічного підприємництва посідає Угода СОТ про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (SPS Agreement), яка набула чинності одночасно зі створенням Світової організації торгівлі 1 січня 1995 р.. Її основною метою є досягнення балансу між необхідністю гарантування безпечності харчових продуктів, захисту здоров'я людей, тварин і рослин та недопущенням використання санітарних вимог як прихованого механізму обмеження міжнародної торгівлі. Угода закріплює принцип наукової обґрунтованості регуляторних рішень, відповідно до якого держави мають право самостійно визначати рівень захисту здоров'я населення, проте запроваджені обмеження повинні базуватися на наукових доказах, бути пропорційними потенційним ризикам, застосовуватися лише в межах необхідного та не створювати дискримінаційних умов для інших країн. Водночас SPS Agreement сприяє гармонізації національних регуляторних систем із міжнародними стандартами, розробленими Codex Alimentarius, WOAH та IPPC, забезпечуючи формування прозорого, передбачуваного й науково обґрунтованого середовища для розвитку глобального біотехнологічного підприємництва. Таким чином, СОТ захищає не лише свободу міжнародної торгівлі, а й принципи науково обґрунтованого державного регулювання у сфері біотехнологій [18].

Висновки. Отже, проведений аналіз засвідчив, що сучасне біотехнологічне підприємництво формується як складний соціокультурний феномен, у якому поєднуються наукові знання, технологічні інновації, підприємницька діяльність, державне регулювання та суспільні цінності. Його розвиток виходить за межі традиційної економічної логіки виробництва і споживання, оскільки базується на здатності трансформувати біологічні ресурси через знання, дослідження та технологічні рішення у нові форми економічної й суспільної цінності. Дослідження глобальної інституційної архітектури біотехнологічного підприємництва показало, що її функціонування забезпечується комплексною взаємодією міжнародних регуляторів, які формують нормативні, інноваційні та комунікаційні механізми розвитку біоекономіки. FAO визначає стратегічні орієнтири сталого використання біологічних ресурсів і розвитку агробіотехнологій, WIPO забезпечує інституційні механізми охорони та капіталізації інтелектуального капіталу, а WTO формує правила міжнародного обігу біотехнологічної продукції через систему торговельних

угод, стандартів і процедур регулювання. У сукупності ці інституції створюють глобальне середовище, у якому відбувається інтеграція науки, підприємництва, державної політики та міжнародної співпраці.

У соціально-філософському вимірі глобальна інституційна архітектура біотехнологічного підприємництва відображає трансформацію самої природи економічної раціональності. Якщо індустріальна модель розвитку ґрунтувалася переважно на використанні матеріальних ресурсів, то біоекономіка формується навколо виробництва, циркуляції та капіталізації знань. У цьому контексті інтелектуальна власність, інноваційні мережі, механізми трансферу технологій і міжнародні регуляторні системи виступають не лише інструментами економічного управління, а й соціальними інститутами, що забезпечують легітимацію та інтеграцію біотехнологічних інновацій у суспільний розвиток. Таким чином, глобальна інституційна архітектура біотехнологічного підприємництва постає як багаторівнева система взаємодії міжнародних організацій, держав, наукових установ, бізнес-структур і суспільства, яка визначає напрями переходу до нової моделі біоекономіки. Її ключовою особливістю є поєднання економічної ефективності з екологічною відповідальністю, інноваційністю та соціальною орієнтованістю розвитку. Саме тому біотехнологічне підприємництво в умовах глобальних трансформацій слід розглядати не лише як сферу високотехнологічного бізнесу, а як один із механізмів формування цивілізаційної моделі, заснованої на взаємодії знань, технологій і суспільних цінностей.

Інформація про використання штучного інтелекту. Автори заявляють про використання генеративного ШІ у процесі дослідження та підготовки рукопису. Відповідно до таксономії GAIDeT (2025), наведені нижче завдання були делеговані інструментам генеративного ШІ за повного людського нагляду:

– Генерування ідей
– Пошук і систематизація літератури
– Оцінювання новизни дослідження та виявлення прогалин
– Вибір методів дослідження
– Вичитування та редагування
– Переклад

Використаний інструмент генеративного ШІ: ChatGPT (OpenAI, GPT-5.5).

Повну відповідальність за фінальний рукопис несуть автори.

Інструменти генеративного ШІ не зазначаються як автори та не несуть відповідальності за кінцеві результати.

Декларацію подав(ла): Неля Чабан

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лимар В., Байдала В. Передумови розвитку біоекономіки в Україні: інституціональний аспект. *Economics and Business Management*, 10 (1), С. 68-76. DOI: http://doi.org//10.31548/bioeconomy2019.01.068

2. Ніфатова О. М., Петричук С. І. Інституційне забезпечення інтеграції принципів біоекономіки в управлінську практику вітчизняних підприємств: організаційні аспекти. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2024. № 2 (51). С. 72–81. DOI: https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-51-7

3. Федина С. М., Ковальов Б. Л., Ігнатченко В. М. Біоекономіка: сутність поняття, стратегії, стан та перспективи розвитку підприємницьких форм в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2019. № 3 (85). С. 16–27. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/items/40e21b5f-9770-48ce-8a04-04903efd1d40

4. Чабан Н. Біотехнологічне підприємництво як соціокультурний феномен: філософсько-антропологічний аналіз. *Філософсько-освітні студії: Збірник тез і доповідей*. Частина 1: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (20-21 листопада, 2025 р., м. Херсон, м. Хмельницький) / за ред. Г. Д. Берегової та ін. Херсон: Книжкове вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2025. С.172-174. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/24495

5. Albinelli I., Gomez San Juan M., Lester G., Nijmeijer M., Neretin L. Bioeconomy for sustainable food and agriculture: A global stocktaking study. Environment and Natural Resources Management Working Papers. Rome: FAO, 2024. No. 101. 133 p. DOI: https://doi.org/10.4060/cd2490en.

6. Casper S., Kettler H. National institutional frameworks and the hybridization of entrepreneurial business models: The German and UK biotechnology sectors. Industry and Innovation. 2001. Vol. 8, No. 1. P. 5–30. DOI: https://doi.org/10.1080/13662710120034383.

7. Food and Agriculture Organization (FAO). URL: https://www.fao.org/home/en/ (дата звернення: 04.08.2026).

8. Gardossi L., Philp J., Fava F., Winickoff D., D'Aprile L., Dell'Anno B., Marvik O. J., Lenzi A. Bioeconomy national strategies in the G20 and OECD countries: Sharing experiences and comparing existing policies. EFB Bioeconomy Journal. 2023. Vol. 3. Article 100053. DOI: https://doi.org/10.1016/j.bioeco.2023.100053.

9. Giampietro M., Funtowicz S. O. From elite folk science to the policy legend of the circular economy. Environmental Science & Policy. 2020. Vol. 109. P. 64–72. DOI: https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.04.012.

10. Lokko Y., Heijde M., Schebesta K., Scholtès P., Van Montagu M., Giacca M. Biotechnology and the bioeconomy–Towards inclusive and sustainable industrial development. New Biotechnology. 2018. Vol. 40. P. 5–10. DOI: https://doi.org/10.1016/j.nbt.2017.06.005.

11. Membership of FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: https://www.fao.org/legal/home/Membership-of-FAO/en/ (дата звернення: 04.08.2026).

12. Niosi J. Complexity and path dependence in biotechnology innovation systems. Industrial and Corporate Change. 2011. Vol. 20, Issue 6. P. 1795–1826. DOI: https://doi.org/10.1093/icc/dtr065.

13. Patermann C., Aguilar A. A bioeconomy for the next decade. EFB Bioeconomy Journal. 2021. Vol. 1. Article 100005. DOI: https://doi.org/10.1016/j.bioeco.2021.100005.

14. Patzelt H., Schweizer L., Behrens J. Biotechnology entrepreneurship. Foundations and Trends in Entrepreneurship. 2012. Vol. 8, No. 2. P. 63–140. DOI: https://doi.org/10.1561/0300000041.

15. Robert N., Jonsson R., Chudy R., Camia A. The EU Bioeconomy: Supporting an Employment Shift Downstream in the Wood-Based Value Chains? Sustainability. 2020. Vol. 12. Article 758. DOI: https://doi.org/10.3390/su12030758.

16. Sanitary and phytosanitary measures. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/sps_e.htm (дата звернення: 04.08.2026).

17. The World Trade Organization (WTO). URL: https://www.wto.org/ (дата звернення: 04.08.2026).

18. Understanding the WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsund_e.htm (дата звернення: 04.08.2026).

19. WIPO Member States. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/en/web/about-wipo/member-states (дата звернення: 04.08.2026).

20. World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: https://www.wipo.int/portal/en/index.html (дата звернення: 04.08.2026).

21. A Primer on Technology Transfer in the Field of Biotechnology. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/web-publications/a-primer-on-technology-transfer-in-the-field-of-biotechnology/en/index.html (дата звернення: 04.08.2026).

22. Zhang Y.-F., Sun T.-Q. The Interaction of Biotechnology and Institution: A Stakeholder Perspective. Sustainability. 2022. Vol. 14. Article 7314. DOI: https://doi.org/10.3390/su14127314.

23. IP офіс. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. URL: https://nipo.gov.ua/ (дата звернення: 04.08.2026).

24. Explore IP Landscape: Ukraine. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/en/web/country-profiles/UA (дата звернення: 04.08.2026).

REFERENCES

1. Lymar, V., & Baidala, V. (2019). Peredumovy rozvytku bioekonomiky v Ukraini: instytutsionalnyi aspekt [Prerequisites for the development of bioeconomy in Ukraine: Institutional aspect]. Economics and Business Management, 10(1), 68–76. DOI: http://doi.org//10.31548/bioeconomy2019.01.068 [in Ukrainian].

2. Nifatova, O. M., & Petrychuk, S. I. (2024). Instytutsiine zabezpechennia intehratsii pryntsypiv bioekonomiky v upravlinsku praktyku vitchyznianykh pidpryiemstv: orhanizatsiini aspekty [Institutional support for the integration of bioeconomy principles into the management practice of domestic enterprises: Organizational aspects]. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky), 2(51), 72–81. DOI: https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-51-7 [in Ukrainian].

3. Fedyna, S. M., Kovalov, B. L., & Ihnatchenko, V. M. (2019). Bioekonomika: sutnist poniattia, stratehii, stan ta perspektyvy rozvytku pidpryiemnytskykh form v Ukraini [Bioeconomy: The essence of the concept, strategies, state and prospects for the development of entrepreneurial forms in Ukraine]. Mekhanizm rehuliuvannia ekonomiky, 3(85), 16–27. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/items/40e21b5f-9770-48ce-8a04-04903efd1d40 [in Ukrainian].

4. Chaban, N. (2025). Biotekhnolohichne pidpryiemnytstvo yak sotsiokulturnyi fenomen: filosofsko-antropolohichnyi analiz [Biotechnology entrepreneurship as a sociocultural phenomenon: Philosophical and anthropological analysis]. In H. D. Berehova et al. (Eds.), Filosofsko-osvitni studii: Zbirnyk tez i dopovidei. Chastyna 1: Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (pp. 172–174). Kherson: Knyzhkove vydavnytstvo FOP Vyshemyrskyi V. S. URL: http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/24495 [in Ukrainian].

5. Albinelli, I., Gomez San Juan, M., Lester, G., Nijmeijer, M., & Neretin, L. (2024). Bioeconomy for sustainable food and agriculture: A global stocktaking study. Environment and Natural Resources Management Working Papers, No. 101. Rome: FAO. 133 p. DOI: https://doi.org/10.4060/cd2490en.

6. Casper, S., & Kettler, H. (2001). National institutional frameworks and the hybridization of entrepreneurial business models: The German and UK biotechnology sectors. Industry and Innovation, 8(1), 5–30. DOI: https://doi.org/10.1080/13662710120034383.

7. Food and Agriculture Organization (FAO). URL: https://www.fao.org/home/en/ (accessed August 4, 2026).

8. Gardossi, L., Philp, J., Fava, F., Winickoff, D., D'Aprile, L., Dell'Anno, B., Marvik, O. J., & Lenzi, A. (2023). Bioeconomy national strategies in the G20 and OECD countries: Sharing experiences and comparing existing policies. EFB Bioeconomy Journal, 3, Article 100053. DOI: https://doi.org/10.1016/j.bioeco.2023.100053.

9. Giampietro, M., & Funtowicz, S. O. (2020). From elite folk science to the policy legend of the circular economy. Environmental Science & Policy, 109, 64–72. DOI: https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.04.012.

10. Lokko, Y., Heijde, M., Schebesta, K., Scholtès, P., Van Montagu, M., & Giacca, M. (2018). Biotechnology and the bioeconomy–Towards inclusive and sustainable industrial development. New Biotechnology, 40, 5–10. DOI: https://doi.org/10.1016/j.nbt.2017.06.005.

11. Membership of FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: https://www.fao.org/legal/home/Membership-of-FAO/en/ (accessed August 4, 2026).

12. Niosi, J. (2011). Complexity and path dependence in biotechnology innovation systems. Industrial and Corporate Change, 20(6), 1795–1826. DOI: https://doi.org/10.1093/icc/dtr065.

13. Patermann, C., & Aguilar, A. (2021). A bioeconomy for the next decade. EFB Bioeconomy Journal, 1, Article 100005. DOI: https://doi.org/10.1016/j.bioeco.2021.100005.

14. Patzelt, H., Schweizer, L., & Behrens, J. (2012). Biotechnology entrepreneurship. Foundations and Trends in Entrepreneurship, 8(2), 63–140. DOI: https://doi.org/10.1561/0300000041.

15. Robert, N., Jonsson, R., Chudy, R., & Camia, A. (2020). The EU Bioeconomy: Supporting an Employment Shift Downstream in the Wood-Based Value Chains? Sustainability, 12, Article 758. DOI: https://doi.org/10.3390/su12030758.

16. Sanitary and phytosanitary measures. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/sps_e.htm (accessed August 4, 2026).

17. The World Trade Organization (WTO). URL: https://www.wto.org/ (accessed August 4, 2026).

18. Understanding the WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsund_e.htm (accessed August 4, 2026).

19. WIPO Member States. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/en/web/about-wipo/member-states (accessed August 4, 2026).

20. World Intellectual Property Organization (WIPO). URL: https://www.wipo.int/portal/en/index.html (accessed August 4, 2026).

21. A Primer on Technology Transfer in the Field of Biotechnology. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/web-publications/a-primer-on-technology-transfer-in-the-field-of-biotechnology/en/index.html (accessed August 4, 2026).

22. Zhang, Y.-F., & Sun, T.-Q. (2022). The Interaction of Biotechnology and Institution: A Stakeholder Perspective. Sustainability, 14, Article 7314. DOI: https://doi.org/10.3390/su14127314.

23. IP Office. Ukrainian National Office for Intellectual Property and Innovation. URL: https://nipo.gov.ua/ (accessed August 4, 2026). [in Ukrainian].

24. Explore IP Landscape: Ukraine. World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/en/web/country-profiles/UA (accessed August 4, 2026).

Chaban Nelia Anatoliivna
Student Pursuing a Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education
State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0009-0002-6821-6863

GLOBAL INSTITUTIONAL ARCHITECTURE OF BIOTECHNOLOGY ENTREPRENEURSHIP: A SOCIO-PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE

Relevance of the problem. *In the contemporary context, biotechnology entrepreneurship extends beyond the traditional understanding of innovative economic activity and emerges as a complex sociocultural phenomenon in which scientific knowledge, technological innovations, entrepreneurial practices, public policy, and social values interact. Its development is determined not only by technological potential but also by the functioning of a multilevel institutional architecture. This issue has gained particular relevance in the context of the emergence of the bioeconomy, global technological transformations, and the need to develop models of progress aimed at combining economic efficiency, social responsibility, and environmental sustainability.*

The aim of the research *is to provide a socio-philosophical understanding of the role of global regulators in shaping the institutional architecture of biotechnology entrepreneurship as a sociocultural phenomenon that determines contemporary mechanisms of interaction between science, the state, business, and society in the context of bioeconomy development and global transformations.*

Research methods. *The study employs an interdisciplinary methodology that combines socio-philosophical, institutional, and systemic approaches. Methods of analysis, synthesis, generalization, and conceptualization are applied to reveal the essence of biotechnology entrepreneurship as a sociocultural phenomenon. Content analysis is used to examine strategic documents, analytical materials, and official resources of international organizations that define global directions for the development of the bioeconomy.*

Research results. *The article substantiates that contemporary biotechnology entrepreneurship is formed as a complex sociocultural phenomenon that integrates scientific knowledge, technological innovations, entrepreneurial activity, state regulation, and social values. It is demonstrated that the global institutional architecture of biotechnology entrepreneurship represents a multilevel system of interaction among international regulators. The key role of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), the World Intellectual Property Organization (WIPO), and the World Trade Organization (WTO) in shaping the regulatory, innovation, and communication foundations of biotechnology sector development is identified. It is proven that contemporary institutions perform not only regulatory but also culture-forming functions, ensuring the legitimation of biotechnological innovations, the development of trust among participants in the innovation process, and the integration of scientific knowledge into socially significant practices. It is determined that intellectual property, innovation networks, technology transfer mechanisms, and international regulatory systems function not only as instruments of economic governance but also as social institutions that ensure the legitimation and integration of biotechnological innovations into social development. The transformation of the traditional model of economic rationality from the logic of Homo economicus to the concept of Homo creative is substantiated, within which entrepreneurship is understood as an activity aimed at creating not only economic but also social, environmental, and cultural value.*

Key words: *biotechnology entrepreneurship, bioeconomy, sociocultural phenomenon, science, social institutions, intellectual property, innovations, sustainable development, Homo creative, Homo economicus, culture, values, business.*

Дата першого надходження статті до видання: 06.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.11.2026